

OBLJETNICE

DVJESTOTA OBLJETNICA RIČOSLOVICE ŠIME STARČEVIĆA I ROĐENJA VJEKOSLAVA BABUKIĆA

Svaki pojedinac ima potrebu obilježiti “okrugle” datume kojih se želi sjećati u budućnosti kad mu se na kraju puta život i svede samo na sjećanje. Što je više tih lijepih obljetnica, to su sjećanja vrednija i draža, a život smisleniji. I u životu svakoga naroda postoje neki datumi i neka imena, neki događaji koji služe kao prijelomnice, kao sidrišne točke uz koje se vežu povijesni trenuci za pamćenje. Obično se ti važni datumi uče u školi, neki ostanu urezani u pamćenje, a neke ne zapamtimo jednostavno zato što ih je previše, jer su omiljeni u svakom području pa nas njima neprestance zasipaju i što nitko ne daje kriterije po kojima bi se ti datumi razvrstali po važnosti. No, svi ćemo se složiti da u kolektivnom pamćenju naroda trebaju biti trajno pohranjeni datumi koji su na ovaj ili na onaj način obilježili njegovu povijest. Povijest hrvatskoga naroda usko je vezana uz povijest hrvatskoga jezika kao jednoga od najvažnijih njegovih identitetskih obilježja pa ćemo se ukratko prisjetiti nekoliko obljetnica u ovoj godini koje nas podsjećaju na povijesni put hrvatskoga jezika.

Dvije su vrste obljetnica, jedne koje se odnose na pojedince i na njihova djela, a druge koje se odnose na ustanove i njihovo djelovanje. Drugu vrstu obljetnica možemo pratiti uglavnom od narodnoga preporoda kad se osnivaju institucije u čijem je djelokrugu i hrvatski jezik. Prošlo je 180 godina kako je 1832. Matija Smodek počeo besplatno predavati kajkavski književni jezik na Zagrebačkoj akademiji, a 170 godina (1842–2012) od osnutka Matice hrvatske, koja je uvijek imala u središtu svoga rada i skrb za hrvatski jezik. Njezina je obljetnica zapravo i obljetnica institucionalnoga bavljenja hrvatskim jezikom. Iz toga je vremena još jedna važna godina – 1847. Prošlo je 165 godina otkad je Sabor hrvatski jezik proglasio “diplomatičkim”, a to znači da je toliko godina kako je u Saboru hrvatski zamijenio latinski i postao službenim jezikom i kako se počela pravno uređivati njegova upotreba. Često Hrvati nisu bili zadovoljni ni pravnim statusom, a ni upotrebom hrvatskoga jezika u javnom životu pa je to bio razlog povijesnim prijelomnicama koje se pamte. Proteklo je 45 godina od *Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskoga književnog*

jezika (1967), koja će zasigurno ostati zapamćena ne toliko po sadržaju koliko po posljedicama, i onim pozitivnim za razvoj hrvatskoga jezika, ali i po onim negativnim, političkim, koje su osjetili na svojoj koži pojedinci, među kojima i tadašnji predsjednik Matice hrvatske – profesor Ljudevit Jonke kojemu je ove godine 105. obljetnica rođenja (1907).

Ako krenemo malo dublje u prošlost, naći ćemo dosta godina važnih za hrvatski jezik. Tako je ove godine 270. obljetnica objave velikoga rječnika *Lexicon latinum interpretatione illyrica, germanica, et hungarica locuples ...* (Zagreb 1742) Andrije Jambrešića i 245. *Nove slavonske, i nimacske grammatike* (Zagreb 1767) Matije Antuna Reljkovića. Oba su djela pokazatelj da su u 18. stoljeću kajkavski i štokavski književni jezik podmakli u standardizaciji, ali i da su ta dva književna jezika utjecala jedan na drugi te da su istodobno bila dio jezikoslovnih europskih struja.

Izdvojiti ćemo ipak dvije obljetnice koje nam se čine prevažne da ih barem na ovaj skroman način ne obilježimo. Skromnost je bila velika vrlina dvojice jezikoslovaca koji su u povijesti hrvatskoga jezika ostavili dubok trag. Riječ je o Šimi Starčeviću i njegovoj *Ričoslovici*, objavljenoj 1812. godine, iste godine kad se 16. lipnja rodio Vjekoslav Babukić. Mnogo se toga dogodilo s hrvatskim jezikom u tih dvjesto godina. Možda bi njegova povijest bila mirnija da je jezična norma Starčevićeve grammatike bila prihvaćena kao općenacionalna. *Nova ricsoslovica iliricska vojnicsoj mladosti krajicsnoj poklonjena* nastala je u ozračju povoljne jezične politike francuskih vlasti u Ilirskim provincijama nakon Napoleonovih ratova. Pisana jednoznačnim slovopisom bez dijakritičkih znakova, bez tuđica i posuđenica, ta je grammatika bila najbolji opis dotadašnjega književnoga jezika izgrađenoga na temeljima mnogih djela pisanih književnom stilizacijom štokavske ikavice. Ona je osobita u povijesti hrvatskih gramatika jer je prvi put hrvatski jezik opisan hrvatskim jezikom bez usporedbi s drugim ili na drugom jeziku, kako je to bivalo čak i u 19. stoljeću. Prvi je put opisan i novoštokavski četveronaglasni sustav, znanstveno potpuno ispravno. Normativnija je od bilo koje starije grammatike i dokaz je da je hrvatski jezik ušao u 19. stoljeće sasvim izgrađen da se njime može napisati stručni tekst. Međutim, sociolingvističke prilike nisu bile pogodne da slovopisna i jezična norma te nevelike grammatike postane i kodifikacijska. Tu će ulogu postići jedna druga, još manja grammatika – *Osnova slovnice slavjanske narčja ilirskoga* (1836) Vjekoslava Babukića. Po njoj se pisalo i učilo do kraja 19. stoljeća jer je bila obvezujuća. Zajedničko je i Babukiću i Starčeviću što su vrlo mladi pisali svoje grammatike i što nijedan nije bio jezikoslovno obrazovan za taj posao. Starčević je bio svećenik, “lički pop”, pisao je “u nezrilom viku od dvadeset i sedam ne svarshenih godina”,

a Babukić je *Osnovu slovnice* počeo pisati s dvadeset godina, a objavio ju je kao pravnik s dvadeset i četiri u *Danici ilirskoj*. Danas je rijetko komu stalo do poznavanja gramatike, a u njihovo se vrijeme shvaćalo, kako i treba, da je poznavanje materinskoga jezika, njegove gramatike, temelj obrazovanosti. Iako mlad, Babukić se prihvatio pisanja gramatike jer se na početku narodnoga preporoda porodila opća “želja za slovnicom kanoti temeljem svakoga izobraženoga knjižestva”. Babukićeva *Osnova slovnice slavjanske narčja ilirskoga* prva je općenacionalna gramatika; po njoj se učio hrvatski jezik pedesetak godina, jezik koji je Sabor proglasio službenim 1847. godine upravo je jezik koji je opisan u njoj. *Ilirska slovnica* (1854) nije imala toliku važnost, iako je bila prvi pokušaj cjelovite znanstvene gramatike u Hrvata, a rezultat je Babukićeva profesorskoga rada najprije na prvoj katedri za hrvatski jezik na kojoj je postao profesor 1846. godine, a potom i u gimnaziji u kojoj su mnogi kasniji poznati kulturni i znanstveni radnici upravo od Babukića učili hrvatski jezik.

Hrvati su se konačno ujedinili u jednom književnom jeziku, a njegovu normu propisivala je *Osnova slovnice*. Babukić je nesebično i samozatajno predano radio za dobrobit svoga naroda. Bio je prvi tajnik Čitaonice ilirske od 1938. i Matice ilirske 1842–1846. Njegova je marljivost bila golema: radio je na izdavanju starih pisaca, skupljao pretplatnike od Leipziga do Dubrovnika, slao knjige u svijet, nabavljao časopise i knjige, dopisivao se s mnogim uglednicima. Hrvatska je knjiga i hrvatska riječ prodrila “među svimi izobraženim narodima Europe” zahvaljujući bogatoj Matičinoj, osobito Babukićevoj aktivnosti. Babukić je umro 1875. godine ne dobivši od svoga naroda nikakva priznanja, iako je sav svoj život ugradio u njegov napredak. Jakša Ravlić u knjizi *Hrvatski narodni preporod* dao je pravu ocjenu Babukićeva rada: “Iako Babukić nije kulturnoj povijesti hrvatskoj ostavio prvorazradnih djela, mimoići se ne smije, jer da nije bilo njega, mnoge stvari ne bi bile počete, pa ni mnogi temeljni kulturni radovi u tom vrlo važnom periodu hrvatske borbe za opstanak ne bi bili svršeni. Nije uvijek važno da li je netko svome narodu ostavio djela trajnije vrijednosti, nego da li je nešto učinio kad je narodu najviše trebalo.” Skloni, kakvi već jesmo, zaboravljanju i svojih velikana, a nekmoli *tihih pregalaca*, najmanje što možemo učiniti jest ponekad ih se sjetiti, barem svakih stotinu godina.

Branka Tafra